

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wykorzystania narzędzi statystycznych do badania wolontariatu (opinia z inicjatywy własnej)

(2014/C 170/02)

Sprawozdawca: **Krzysztof PATER**

Dnia 14 lutego 2013 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie

wykorzystania narzędzi statystycznych do badania wolontariatu

(opinia z inicjatywy własnej).

Sekcja ds. Unii Gospodarczej i Walutowej oraz Spójności Gospodarczej i Społecznej, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 14 listopada 2013 r.

Na 494. sesji plenarnej w dniach 10–11 grudnia 2013 r. (posiedzenie z 10 grudnia) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 109 do 1 – 5 osób wstrzymało się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 Biorąc pod uwagę, że wolontariat jest:

1.1.1 istotną siłą napędową wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu, co buduje kapitał społeczny i ludzki oraz pogłębia solidarność międzypokoleniową, przynosząc też znaczną wartość ekonomiczną;

1.1.2 kluczowym czynnikiem wielu polityk społecznych i wskaźnikiem oddziaływania polityki publicznej, który powinien być prawidłowo mierzony i monitorowany, by dostarczał decydującym odpowiednich informacji;

1.1.3 przedmiotem badań, który obecnie jest w niewystarczającym stopniu mierzony za pomocą niespójnych i zbyt zawężonych ankiet, które pomijają takie zagadnienia, jak dobrowolna pomoc świadczona bezpośrednio osobom poza jakimikolwiek strukturami organizacyjnymi, oraz nie uwzględniają ekonomicznej wartości pracy wolontariackiej;

1.2 Komitet wzywa Komisję Europejską do:

1.2.1 zapewnienia warunków do rozpoczęcia prac metodologicznych i badań pilotażowych, zmierzających do określenia zasad prowadzenia badań pracy wolontariackiej przez krajowe urzędy statystyczne z państw należących do UE, oraz wykorzystania w tych pracach wydanego przez Międzynarodową Organizację Pracy *Manual on the Measurement of Volunteer Work* i dotychczasowych doświadczeń krajów, które podjęły już badania przy zastosowaniu rozwiązań rekomendowanych w tym podręczniku;

1.2.2 wypracowania w ciągu kilku lat jednolitej metodologii badań pracy wolontariackiej oraz doprowadzenia do przyjęcia jej w odpowiednim rozporządzeniu KE jako regularnego badania prowadzonego przez kraje członkowskie;

1.2.3 podejmowania działań zachęcających urzędy statystyczne z krajów członkowskich do włączania się w prowadzenie badań pracy wolontariackiej – zanim rozporządzenie zostanie wprowadzone;

1.2.4 gromadzenia i udostępniania spójnych informacji wynikowych z badań nad wolontariatem prowadzonych w poszczególnych krajach lub na poziomie UE;

1.2.5 wprowadzenia wiążących środków prawnych na poziomie UE i państw członkowskich, które umożliwią sektorowi non-profit współfinansowanie dotacji publicznych ekonomiczną wartością pracy wolontariackiej szacowaną na podstawie solidnych danych statystycznych uzyskanych za pomocą narzędzi statystycznych opracowanych zgodnie z niniejszą opinią.

1.3 Ponadto EKES korzysta z okazji do tego, by przypomnieć o konieczności wspierania działalności wolontariackiej i stworzenia sprzyjającego jej otoczenia. Konkretnie sugestie dotyczące otoczenia sprzyjającego pracy wolontariackiej zostały opracowane podczas Europejskiego Roku Wolontariatu 2011 i obejmują trwałe wsparcie działalności wolontariackiej, która w znaczący sposób przyczynia się do wspólnego dobra ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Dz.U. C 181 z 21.6.2012, s. 150.

2. Kontekst

2.1 Zgodnie z powszechnie stosowaną (w instytucjach UE) definicją, termin „wolontariat” odnosi się do każdego rodzaju działań ochotniczych, formalnych czy nieformalnych, które dana osoba podejmuje z własnej woli, własnego wyboru i własnych powodów, bez wynagrodzenia.

2.2 Spójna z takim rozumieniem wolontariatu, aczkolwiek bardziej precyzyjna jest definicja pracy wolontariackiej zastosowana w wydanym przez Międzynarodową Organizację Pracy podręczniku *Manual on the Measurement of Volunteer Work* („Podręcznik dotyczący pomiaru pracy wolontariackiej”) jako rama pojęciowa do pomiaru wolontariatu formalnego i nieformalnego w różnych uwarunkowaniach kulturowych i prawnych. Zgodnie z tą definicją, praca wolontariacka oznacza „dobrowolną (nieprzymusową) pracę niezarobkową, tj. czas, jaki jednostki nieodpłatnie przeznaczają na działania prowadzone za pośrednictwem danej organizacji lub bezpośrednio na rzecz innych osób poza własnym gospodarstwem domowym”⁽²⁾. Zastosowanie tej definicji, precyzyjnie wymieniającej cechy wolontariatu, jest niezbędne w międzynarodowych badaniach porównawczych. Wynika z konieczności uwzględnienia wszystkich ważnych właściwości pracy wolontariackiej w definicjach opisowych stosowanych w poszczególnych krajach, pozwalając w rezultacie zachować jednolity zakres przedmiotu badania niezależnie od lokalnych uwarunkowań.

2.3 W ostatnich latach, zwłaszcza w związku z Europejskim Rokiem Wolontariatu 2011, wiele dokumentów KE, PE i Rady oraz EKES-u, KR-u i europejskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego wskazywało, że wolontariat jest związany z podstawowymi wartościami UE, takimi jak partycypacja obywatelska czy solidarność z potrzebującymi. Podkreślano, że wolontariat ma duży wkład w tę część dobrobytu społecznego, która nie jest mierzona przez PKB, oraz ma duży wpływ na jakość życia jednostek. Z punktu widzenia systemowego praca wolontariacka przyczynia się do tworzenia kapitału społecznego, budując i wzmacniając więzi zaufania oraz współpracy, a także kultywując powszechnie akceptowane społeczne normy i wartości. Wolontariat nieformalny jest ważnym środkiem inwestowania w kapitał ludzki, m.in. przez nieformalną opiekę oraz edukację dzieci i młodzieży, zaś wolontariat formalny odgrywa istotną rolę m.in. w rozwijaniu umiejętności ogólnych i w nabywaniu nowych umiejętności zawodowych. Również dobrowolnie świadczona opieka nad osobami starszymi i przez takie osoby ma niezmiernie istotne znaczenie w starzejących się społeczeństwach europejskich. Wszystkie cechy wskazujące na rolę wolontariatu w budowaniu spójności społecznej oraz w ułatwianiu zatrudnienia powodują, że jest on wymieniany jako ważny element wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu, stanowiącego jeden z trzech filarów strategii rozwojowej UE „Europa 2020”.

2.4 Jednym z ważnych elementów wspomnianego powyżej dyskursu były też zalecenia wskazujące na potrzebę zbierania porównywalnych danych obrazujących zarówno społeczne, jak i ekonomiczne znaczenie wolontariatu. Wskazywano przy tym na metodologię opisaną w podręczniku MOP-u jako na właściwy model prowadzenia badań statystycznych w tym zakresie⁽³⁾.

2.5 Wspomniane powyżej zalecenia pozostają w oczywistym związku ze stwierdzeniem, że dostępne dane na temat wolontariatu nie są wystarczające. Diagnoza ta jest nadal aktualna.

2.6 W poszczególnych krajach przeprowadzono pewne badania wolontariatu obejmujące wiele jego istotnych aspektów (nie tylko skalę partycypacji w pracy wolontariackiej czy demograficzny profil osób się w nią angażujących, ale także np. motywację takich osób). Przeszkodą w wykorzystaniu tych badań na potrzeby analiz prowadzonych w skali całej UE jest brak zgodności co do zakresu i sposobu definiowania wolontariatu oraz inne rozbieżności metodologiczne (np. długość okresu, do którego odnoszone jest pytanie, niespójne granice wiekowe badanych populacji, różne sposoby realizacji badań, precyzja wyników), a także rozbieżne terminy badań. Jak wynika z raportu wykonanego na zlecenie Komisji Europejskiej przez firmę GHK, różnice mogą nieraz sięgać 30–40 punktów procentowych⁽⁴⁾.

⁽²⁾ *Manual on the Measurement of Volunteer Work* („Podręcznik dotyczący pomiaru pracy wolontariackiej”), Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa 2011.

⁽³⁾ 1) Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Komunikat w sprawie polityki UE i wolontariatu: uznanie i propagowanie wolontariatu transgranicznego w UE” (COM (2011) 568 final); 2) Konkluzje Rady „Rola wolontariatu w polityce społecznej”, Rada Unii Europejskiej, 2011; 3) Dz.U. C 181 z 21.6.2012, s.150.

⁽⁴⁾ Sprawozdanie GHK pt. „Volunteering in the European Union”, GHK 2010.

2.7 Regularnie zbierane dane, które są porównywalne na poziomie międzynarodowym, mają w dziedzinie wolontariatu dość ograniczony zakres tematyczny odnoszący się przeważnie do stopnia rozpowszechnienia różnie definiowanej pracy społecznej świadczonej w ramach organizacji (wolontariat formalny) oraz profilu demograficznego osób ją świadczących. Czasami do badań tych dołączanych jest kilka dodatkowych pytań, np. o częstość angażowania się w wolontariat.⁽⁵⁾ Część tych badań nie ogranicza się do ogólnego pytania o tak czy inaczej określony wolontariat, lecz posługuje się zestawem kilku lub kilkunastu rodzajów organizacji lub aktywności, na rzecz których poświęcany był wolny czas⁽⁶⁾. Stosunkowo najrzadziej bada się liczbę godzin poświęconych przez wolontariuszy⁽⁷⁾.

2.8 Znaczne różnice wyników z poszczególnych badań na poziomie międzynarodowym, a także między wynikami krajowymi a międzynarodowymi nie przeszkadzają w stwierdzeniu, że zjawisko wolontariatu – nawet jeśli uwzględnia się tylko wolontariat formalny – ma bardzo duży zasięg. Szacowana liczba wolontariuszy dla populacji UE w wieku ponad 15 lat waha się w granicach 92–150 mln, co oznaczałoby, że w dobrowolną, niezarobkową pracę w różnego rodzaju organizacjach angażuje się 22–36 % dorosłych obywateli wszystkich krajów UE⁽⁸⁾. W stanowiskach najważniejszych instytucji UE dotyczących wolontariatu przyjmowane są relatywnie niskie oszacowania liczby wolontariuszy, nieprzekraczające 100 mln osób⁽⁹⁾.

2.9 Obecny stan dostępnych danych o wolontariacie nie pozwala na prowadzenie analiz, postulowanych w dokumentach KE, Parlamentu i Rady Europejskiej czy EKES-u. Obecnie nie ma możliwości rzetelnego monitorowania ekonomicznego znaczenia wolontariatu ani jego wkładu w realizowane polityki na poziomie UE. Nie można ustalić ogólnego czasu pracy wolontariackiej ani jej wartości pieniężnej, a przez to nie można ocenić jej skali wobec uniwersalnych wskaźników gospodarczych, takich jak krajowe zatrudnienie (liczba pracujących w gospodarce narodowej) czy też PKB. Jedyne dostępne dotychczas dane, które są jednakże ograniczone do wolontariatu formalnego świadczonego w organizacjach non-profit i szacowane na podstawie dość niespójnych metod, pochodzą z Projektu Międzynarodowych Badań Porównawczych Sektora Non-Profit, koordynowanych przez Uniwersytet im. Johnsa Hopkinsa. Dane te określały udział wolontariatu świadczonego w podmiotach non-profit w porównaniu do PKB i potencjału pracy ludności aktywnej zawodowo jedynie w trzech krajach UE: w Republice Czeskiej (0,2 % PKB, 0,5 % aktywnych zawodowo), we Francji (1,4 %, 3,2 %) i w Belgii (0,7 %, brak danych)⁽¹⁰⁾.

⁽⁵⁾ Np. w ramach Europejskiego Sondażu Społecznego (ESS 2002–2010) co 2 lata zbiera się dane o zaangażowaniu w pracę – w partiach politycznych lub innych organizacjach i stowarzyszeniach – motywowaną chęcią zrobienia czegoś dobrego dla kraju lub potrzebą zapobieżenia czemuś złemu. Natomiast w badaniu za 2006 r. i 2012 r. spytano także: „Jak często w ostatnich 12 miesiącach angażowałeś się w pracę na rzecz organizacji społecznych lub charytatywnych?”.

⁽⁶⁾ Europejskie badanie wartości (EVS) i kilka sondaży przeprowadzonych w ramach badania Eurobarometru, koordynowanego przez DG ds. Komunikacji (Eurobarometr 66.3/2006, 73.4/2010, 75.2/2011).

⁽⁷⁾ Europejskie badanie jakości życia (EQLS 2003, 2007), Eurobarometr 60.3 (2003/2004). Najbardziej kompleksowe dane o czasie poświęconym na pracę niezarobkową w ramach organizacji, nieformalną pomoc dla innych gospodarstw domowych czy uczestnictwo w spotkaniach organizacji, grup lub wspólnot, uwzględniające także różnice sezonowe w ciągu roku, zbierane są w ramach badań budżetu czasu (*Time Use Survey*).

⁽⁸⁾ Wymienione szacunki pochodzą ze sprawozdania GHK pt. „Volunteering in the European Union”, GHK, 2010.

⁽⁹⁾ Liczba 100 mln wolontariuszy została podana w sprawozdaniu w sprawie roli wolontariatu w kształtowaniu spójności gospodarczej i społecznej, Parlament Europejski, Komisja Rozwoju Regionalnego (2008) (2007/2149 (INI) dokument A6-0070/2008).

⁽¹⁰⁾ Wyniki te opierają się na badaniach organizacji non-profit. Na ich podstawie oszacowano sumę godzin pracy wolontariuszy w sektorze non-profit, którą przeliczono na pełnoetatowe miejsca pracy, aby móc to następnie porównać z liczbą osób aktywnych zawodowo w danym kraju. Z kolei wartość wolontariatu określono w wyniku mnożenia liczby etatów przeliczeniowych przez średnie wynagrodzenia uzyskiwane w sektorze non-profit. Metoda ta może sprzyjać uzyskiwaniu niższych oszacowań wolumenu i wartości wolontariatu niż metoda opisana w podręczniku MOP, gdyż organizacje najczęściej nie prowadzą ewidencji czasu pracy wolontariackiej i mają tendencję do nieuwzględniania pracy osób rzadko ją podejmujących. Ponadto uzyskane wyniki dotyczą tylko sektora non-profit podczas gdy metodologia MOP pozwala zmierzyć cały wolontariat formalny na rzecz wszystkich sektorów instytucjonalnych. Relacjonowane w tym akapicie wyniki pochodzą z publikacji: L.M. Salomon, S.W. Sokolowski, M.A. Haddock, H. S. Tice, „The State of Global Civil Society and Volunteering”. Latest findings from the implementation of the UN Nonprofit Handbook, Center for Civil Society Studies – Johns Hopkins University, 2013.

2.10 Na bazie założeń metodologicznych zawartych w podręczniku MOP-u krajowe urzędy statystyczne w trzech państwach UE (Polska, Węgry i Włochy) przeprowadziły już badania wymiaru i wartości pracy wolontariackiej, podczas gdy niektóre inne kraje się do tego przygotowują⁽¹¹⁾. Obecnie dostępne są dane dla Polski za 2011 r. Wynika z nich, że w sumie wolontariat formalny i nieformalny stanowił odpowiednik pracy 9,6 % pracujących w poszerzonej gospodarce narodowej (uwzględniając pracę wolontariacką) i 2,8 % poszerzonego PKB. W Polsce, gdzie więzi z dalszymi członkami rodziny są szczególnie silne, główną składową pracy wolontariackiej był wolontariat nieformalny – jego udział w liczbie pracujących w gospodarce narodowej obejmującej także wolontariat wyniósł 8 %, a w poszerzonym PKB – 2,2 %. Udział wolontariatu formalnego wyniósł odpowiednio 1,6 % oraz 0,6 % ww. agregatów⁽¹²⁾.

3. Podręcznik MOP-u jako całościowe i uniwersalne podejście do badania wolontariatu

3.1 Jak już wspomniano, wydany pod auspicjami MOP-u podręcznik do pomiaru pracy wolontariackiej jest wymieniany prawie we wszystkich dokumentach UE dotyczących wolontariatu jako pozytywny model systemu prowadzenia badań statystycznych w tym zakresie. Rozwiązania metodologiczne zawarte w ww. podręczniku zostały także wskazane przez Międzynarodową Konferencję Statystyków Pracy jako właściwa podstawa badań w zakresie pracy wolontariackiej, którą postuluje się włączyć do oficjalnej statystyki pracy⁽¹³⁾. Użyteczność zaproponowanych w podręczniku rozwiązań zyskała także poparcie wśród działaczy trzeciego sektora – świadczy o tym duża aktywność struktur pozarządowych promujących korzystanie z zawartego w podręczniku modelu prowadzenia badań wolontariatu⁽¹⁴⁾.

3.2 Zaproponowane w podręczniku MOP-u podejście metodologiczne stanowi także odpowiedź na problemy braku lub niespójności danych o wolontariacie w trzecim sektorze, zdiagnozowane w ramach Comparative Nonprofit Sector Project, a następnie wskazane jako poważne ograniczenie dla prac statystyki publicznej w zakresie rachunków narodowych i rachunku satelitarnego sektora non-profit⁽¹⁵⁾.

3.3 Podstawą zastosowanego podejścia metodologicznego jest definicja operacyjna badanego zjawiska, funkcjonującego w podręczniku pod nazwą pracy wolontariackiej (*volunteer work*). Określenie to w ramach konkretnego badania nie opiera się na jednolitym użyciu jednego czy kilku słów w każdym badanym kraju, lecz na definicji opisowej, w ramach której wskazuje się na trzy zasadnicze cechy badanego zjawiska. Jako pracę wolontariacką określa się działania, które:

- a) mają charakter produktywnej pracy,
- b) są niezarobkowe,
- c) są dobrowolne,
- d) nie są wykorzystywane we własnym gospodarstwie domowym.

Podręcznik MOP-u zawiera wiele dodatkowych wyjaśnień, które służą rozwianiu ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych w zakresie powyższych kryteriów⁽¹⁶⁾.

⁽¹¹⁾ Portugalski urząd statystyczny przeprowadził już pilotażowe badania w formie modułu do badania aktywności ekonomicznej ludności zgodnie z podręcznikiem MOP-u; urzędy statystyczne Irlandii i Hiszpanii również wyraziły wolę rozpoczęcia podobnych badań.

⁽¹²⁾ S. Nałęcz, K. Goś-Wójcicka [red.], „Wolontariat w organizacjach i inne formy pracy niezarobkowej poza gospodarstwem domowym – 2011”. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2012 r.

⁽¹³⁾ Zgodnie z rezolucją przyjętą 11 października 2013 r. przez 19. Konferencję Statystyków Pracy statystyczną definicją pracy obejmuje pracę wolontariuszy jako jedną z form pracy i w konsekwencji postuluje się objęcie jej regularną obserwacją statystyczną.

⁽¹⁴⁾ Na przykład EYV 2011 Alliance, European Volunteer Centre (CEV), Johns Hopkins Center for Civil Society Studies (CCSS), and Associazione Promozione e Solidarietà (SPES).

⁽¹⁵⁾ *Handbook on non-profit institutions in the System of National Accounts*, UN United Nations Statistics Division, New York, 2003.

⁽¹⁶⁾ Oficjalne tłumaczenie podręcznika na język francuski, hiszpański, włoski i czarnogórski dostępne są na stronach www.ilo.org i www.evmp.eu.

3.4 Przyjęty w podręczniku szeroki zakres przedmiotowy badania pozwala na uwzględnienie potrzeb informacyjnych wielu interesariuszy. Centralne dla podręcznika pojęcie pracy wolontariackiej wyznacza szeroki zakres badania, ujmując w nim zarówno wolontariat formalny (określany przez MOP jako pośrednia praca wolontariacka), jak i wolontariat nieformalny (nazywany przez MOP bezpośrednią pracą wolontariacką). Zakres badanego zjawiska nie jest też ograniczony do jednego sektora, lecz uwzględnia np. wolontariat wykonywany zarówno w ramach trzeciego sektora, jak też w instytucjach sektora publicznego, i wymaga podziału danych według dziedziny i sektora instytucjonalnego. Zgromadzone dane są wyraźnie zdefiniowane i pozwalają na elastyczne wykorzystanie.

3.5 Zaproponowany w podręczniku MOP-u model badań pracy wolontariackiej opiera się na przyjęciu kilku generalnych założeń, będących podstawą ich spójności, niezależnie od typu badania sondażowego, za pomocą którego badanie będzie zrealizowane:

- a) uwzględnienie możliwie szerokiej populacji, tak aby odzwierciedlić wszystkie jej istotne składowe;
- b) wykorzystanie przyjętej w podręczniku opisowej definicji pracy wolontariackiej oraz terminologii stosowanej w tym opisie;
- c) uwzględnienie wszystkich rodzajów wolontariatu (praca wolontariacka wykonywana na rzecz lub za pośrednictwem organizacji oraz praca wolontariacka wykonywana bezpośrednio na rzecz osób spoza własnego gospodarstwa domowego albo na rzecz środowiska lub społeczności);
- d) zebranie danych o wykonywaniu pracy wolontariackiej w zakresie zmiennych zawartych w zalecanym przez podręcznik module do badania pracy wolontariackiej: czas przeznaczony na daną pracę (liczba przepracowanych godzin), rodzaj wykonywanych czynności (odpowiadający im zawód), rodzaj podmiotu, w ramach którego wykonywany był wolontariat (sektor instytucjonalny oraz branża gospodarki);
- e) możliwość określenia działalności wolontariackiej według standardowych klasyfikacji: zawodowej (ISCO) i branżowej (standardowa klasyfikacja NACE lub przeznaczona dla działalności sektora non-profit klasyfikacja ICNPO), aby umożliwić analizę pracy wolontariackiej z punktu widzenia rynku pracy oraz przypisać tej pracy wartość pieniężną⁽¹⁷⁾.

3.6 Proponowana metodologia umożliwia skoncentrowanie wysiłku badawczego przede wszystkim na pozyskaniu tych danych, które są niezbędne do określenia wolumenu i wartości pracy wolontariackiej w standardowych jednostkach ekonomicznych, pozwalających na porównanie z krajowym zatrudnieniem lub PKB. Zbierane dane pozwalają określić skalę i wartość różnych rodzajów pracy wolontariackiej według sektorów instytucjonalnych, branż gospodarki, rodzajów wykonywanych czynności, regionów, poziomu urbanizacji itp.

3.7 Na podstawie danych zebranych z zastosowaniem modułu dotyczącego pracy wolontariackiej możliwe są też liczne analizy o charakterze społecznym. Można analizować rozpowszechnienie oraz intensywność wolontariatu, jego formy (na rzecz osób czy organizacji – w przypadku struktur formalnych można określić ich dziedzinę działalności oraz sektor). Analizy te mogą uwzględniać różne cechy wolontariuszy: demograficzne (np. wiek, płeć, sytuację rodzinną), lokalizację (np. region, wielkość miejscowości), wykształcenie, status zawodowy i materialny. W przypadku włączenia dodatkowych pytań do modułu dotyczącego pracy wolontariackiej możliwe są także analizy motywacji wolontariuszy, przyczyn niepodejmowania wolontariatu itp.

3.8 Biorąc pod uwagę fakt, że respondenci są zwykle w stanie podawać szczegółowe i wiarygodne dane jedynie w odniesieniu do niedalekiej przeszłości, w podręczniku przyjęto 4-tygodniowy okres referencyjny dla pytań dotyczących pracy wolontariackiej. Założenie to jest uzasadnione potrzebą w miarę precyzyjnego ustalenia liczby godzin przeznaczonych na wolontariat. Z drugiej jednak strony okres 4 tygodni jest znacznie krótszy niż typowa dla większości badań wolontariatu perspektywa 12-miesięczna. Krótszy okres referencyjny przekłada się na niższe wskaźniki rozpowszechnienia wolontariatu (liczba wolontariuszy), a także stwarza ryzyko otrzymania wyników zaburzonych wahaniem sezonowymi. Zaleca się więc stosowanie okresu czterotygodniowego ze względu na porównywalność danych, przy czym należy też znaleźć sposoby na zrównoważenie sezonowości i zapewnienie odpowiedniej wielkości prób, by w badaniu uczestniczyła liczba wolontariuszy wystarczająca do oszacowania liczby godzin w innych grupach ludności.

⁽¹⁷⁾ Skrócona i zmodyfikowana wersja zapisów zawartych w *Manual on the Measurement of Volunteer Work* (s. 10); ISCO to Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Zawodów, NACE – Europejska Klasyfikacja Działalności; ICNPO – *International Classification of Non-profit Organizations* – Międzynarodowa Klasyfikacja (działalności) Organizacji Non-profit.

3.9 Rekomendowany w podręczniku sposób realizacji badania pracy wolontariackiej w formie modułu do badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) lub innych badań gospodarstw domowych daje szereg korzyści, takich jak:

- a) pełna porównywalność i wiarygodność wyników uzyskanych na bazie badania o dużej reprezentatywnej próbie i uniwersalnej metodologii (BAEL);
- b) możliwie niskie obciążenie systemu statystyki publicznej i respondentów;
- c) możliwość analizy danych dot. pracy wolontariackiej w powiązaniu z danymi określającymi sytuację demograficzną, społeczną i zawodową, pozyskanymi w ramach BAEL;
- d) niski koszt dotarcia do respondentów;
- e) możliwość skorzystania z ankierów, którzy mają doświadczenie w kodowaniu różnych rodzajów pracy za pomocą używanych przez statystykę publiczną klasyfikacji, w tym zwłaszcza klasyfikacji zawodów (ISCO);
- f) właściwy kontekst poznawczy badania (pytania o pracę niezarobkową stanowią naturalne dopełnienie pytań o pracę zarobkową).

3.10 Z badaniem wolontariatu za pomocą modułu dołączanego do BAEL wiążą się też pewne ograniczenia i problemy, które są rozwiązywane stosownie do uwarunkowań lokalnych lub całościowo:

- a) coraz powszechniej stosowana w BAEL telefoniczna metoda realizacji badania zamiast wywiadów bezpośrednich zwiększa presję na ograniczenie czasu wywiadu i w rezultacie może powodować redukcję odsetka wolontariuszy (*volunteering rate*) – zwłaszcza w krajach, gdzie rozpoznawalność wolontariatu i jego zakorzenienie w języku potocznym są słabe, a przez to wywiady wymagają czasu na dodatkowe wyjaśnienia lub przykłady⁽¹⁸⁾;
- b) powyższy problem może być wyeliminowany przez włączenie pytań z modułu do pomiaru pracy wolontariackiej do sondaży wieloaspektowych realizowanych metodą bezpośredniego kontaktu ankiera z respondentem (*face-to-face method*)⁽¹⁹⁾;
- c) do niektórych wcześniej zdiagnozowanych problemów z realizacją modułu badania pracy wolontariackiej autorzy wydanego przez MOP podręcznika rekomendują uniwersalne rozwiązania, np. wobec stwierdzenia gorszej jakości informacji uzyskiwanych od respondentów zastępczych (*proxy respondents*) zaleca się realizowanie wywiadów tylko z osobami, których dotyczy ankieta, zamiast korzystania z informacji o pracy wolontariackiej danej osoby od jej małżonka czy innych domowników, a w przypadku trudności z zastosowaniem rozbudowanych uniwersalnych klasyfikacji takich jak NACE przewidziano możliwość zastosowania prostszych klasyfikacji w rodzaju ICNPO⁽²⁰⁾.

3.11 Całościowy charakter *Manual on the Measurement of Volunteer Work* wiąże się z tym, że uwzględniono w nim nie tylko wytyczne w zakresie organizacji i realizacji badań, ale także zalecany sposób opracowywania i prezentowania wyników. W zakresie szacowania wartości pracy wolontariackiej zalecana jest metoda całkowitego kosztu zastąpienia (*full replacement cost*) przyporządkowująca średnią wartość wynagrodzenia w gospodarce narodowej, określoną dla danego rodzaju czynności (odpowiadającego jej zawodu), branży i sektora instytucjonalnego podmiotu, w ramach którego świadczono wolontariat.

3.12 Niezależnie od całościowego podejścia i solidnego uzasadnienia proponowanych rozwiązań, podręcznik MOP-u zachowuje dużą elastyczność w wielu kwestiach, które mogą być rozstrzygnięte przez poszczególne kraje w zależności od lokalnych uwarunkowań. Dotyczy to takich zagadnień, jak dostosowanie formy pytań do uwarunkowań miejscowych oraz mniej lub bardziej szczegółowy sposób obliczania wartości pracy wolontariackiej (niektóre inne przykłady podano w pkt 3.10). Z drugiej strony, aby zapewnić międzynarodową porównywalność danych, należy użyć najważniejszych składowych definicji pracy wolontariackiej.

⁽¹⁸⁾ Nałęcz S., *Sharing the Experience of Volunteer Work Measurement. Lessons from pioneer implementation of the ILO methodology by the Central Statistical Office of Poland*, <http://evmp.eu/wp-content/uploads/Lessons-Podgorica-GUSISP.pdf>.

⁽¹⁹⁾ Cappadozzi, T., *Sharing the Italian experience on the project of measurement of unpaid volunteer work*. http://evmp.eu/wp-content/uploads/Cappadozzi_Presentation_EVMP-Conference_Madrid_3.28.2012.pdf

⁽²⁰⁾ Uproszczone klasyfikacje zastosowano we wszystkich 3 krajach, które dotychczas wykonały pomiar pracy wolontariackiej zgodnie z podręcznikiem MOP-u.

3.13 Wspomniana elastyczność podręcznika wynika z dążenia do zapewnienia jego uniwersalności i szerokiego stosowania niezależnie od ogromnych różnic kulturowych i cywilizacyjnych występujących w skali globu. W UE zróżnicowania te są relatywnie małe, co umożliwia wypracowanie bardziej ujednoliconej metodologii, a w rezultacie – uzyskanie bardziej porównywalnych danych wyników.

4. Co należy zrobić?

4.1 Biorąc pod uwagę duże zapotrzebowanie na dane o wolontariacie, wynikające z jego istotnej roli w kreowaniu wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu, wzmocnieniu spójności społecznej, kapitału społecznego, kapitału ludzkiego, edukacji nieformalnej, aktywizacji zawodowej i solidarności międzypokoleniowej – należy na poziomie UE zapewnić warunki wspierające prowadzenie systematycznych, porównywalnych badań wolontariatu w krajach członkowskich. EKES ma świadomość, że wszelkie nowe działania podejmowane przez instytucje UE i państwa członkowskie muszą uzyskać odpowiednią stabilność finansową i dlatego deklaruje zamiar poszukiwania wszelkich możliwych sposobów wspierania i finansowania badań dotyczących pomiaru wolontariatu, w tym propozycji wymienionej w punkcie 4.2.

4.2 Idąc za zaleceniami dokumentów UE wzywających kraje członkowskie do rozwijania badań wolontariatu na bazie wydanego przez MOP podręcznika, EKES wzywa Komisję Europejską do podjęcia prac zmierzających do tego, by w ciągu kilku lat wypracować jednolitą metodologię badań pracy wolontariackiej i doprowadzić do przyjęcia jej w odpowiednim rozporządzeniu jako regularnego badania prowadzonego przez kraje członkowskie.

4.3 Do czasu przyjęcia rozporządzenia KE powinna podjąć działania wspierające prowadzenie prac metodologicznych i badań pilotażowych, zmierzających do określenia spójnych zasad prowadzenia badań pracy wolontariackiej przez krajowe urzędy statystyczne, wykorzystując w tych pracach główne założenia wspomnianego podręcznika MOP-u oraz doświadczenia krajów, które podjęły już badania z zastosowaniem rozwiązań w nim opisanych. Opracowując szczegóły tego rozporządzenia należy dążyć do minimalizacji kosztów i administracyjnych obciążeń. W tym celu optymalne będzie włączenie badania pracy wolontariuszy w jedno z badań już obecnie prowadzonych przez narodowe urzędy statystyczne państw członkowskich.

4.4 W kontekście dużego zapotrzebowania na dane dotyczące skali wolontariatu formalnego i nieformalnego, a także jego wpływu na ogólny poziom dobrobytu, jak też na wybrane obszary życia społecznego w poszczególnych krajach i na poziomie całej UE, należy zapewnić warunki dla gromadzenia i udostępniania przez KE odpowiednio zharmonizowanych danych z badań prowadzonych w krajach członkowskich i na szczeblu UE. Przykładem możliwości prowadzenia badań efektów wolontariatu mogłoby być badanie dotyczące edukacji dorosłych, w ramach którego można by zbierać i analizować dane o wpływie pracy wolontariackiej na uzyskanie umiejętności przydatnych do zdobycia pożądanego zatrudnienia.

4.5 Ekonomiczna wartość pracy wolontariuszy musi zostać dostrzeżona i doceniona przez władze publiczne. Komisja Europejska i państwa członkowskie powinny wprowadzić przepisy dopuszczające wartość ekonomiczną pracy wolontariuszy jako jeden ze sposobów współfinansowania projektów, wspieranych ze środków publicznych. Doświadczenia i dane zdobyte podczas badania ekonomicznej wartości pracy wolontariuszy, według jednolitej metodologii w całej Unii Europejskiej, będą bardzo pomocne w opracowaniu praktycznych rozwiązań.

Bruksela, 10 grudnia 2013 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Henri MALOSSE